

3 CRIMINAL LAW, CRIMINAL PROCESS ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ҮРДІС УГОЛОВНОЕ ПРАВО, УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

ӨОЖ 343
FTAXP 10.77.51
JEL K49

<https://doi.org/10.46914/2959-4197-2024-1-3-34-41>

АБДИХАЛИКОВ А.А.,*¹

PhD.

*e-mail: Abdikhalikov@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-8643-4060

¹Қазақстан Республикасы ИМ М. Есболатов
атындағы Алматы академиясы,
Алматы қ., Қазақстан

ҰЙЫМДАСҚАН ҚЫЛМЫСҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Аңдатпа

Ғылыми мақалада ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың қазіргі жағдайына, халықаралық тәжірибе мәселесіне тоқталып өтеді. Осы күндегі ұйымдасқан қылмыстық топтар сыбайлас жемқорлықтың және өзге де әдістердің көмегімен өздерінің құқыққа қайшы әрекеттерін жаға схемалары талқыланады. Ұйымдасқан қылмыстың ауқымы белгілі бір аймақпен, саламен, қызмет саласының бағытымен шектелмей, барған сайын жаңа байлықтар мен өткізу нарықтарын иемденіп, халықаралық кеңістікке шыққандығы айтылады. Ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың сапасы көптеген факторларға байланысты. Бұл экономиканың даму деңгейі, қабылданған заңдардың заңнамалық қамтамасыз етілуі мен сапасы, халықтың өмір сүру деңгейі, құқық қорғау жүйесінің жағдайы және оның қызметкерлерінің кәсібилігі және тағы басқалар. Қазіргі жағдайда мемлекеттік бақылау жүйесіндегі әлсіз буындарды анықтау және қылмыстардың криминологиялық сипаттамаларының ерекшеліктерін ескере отырып, олардың алдын алу шараларын әзірлеу, сондай-ақ осы негізде олардың тиімді жолын кесу бойынша халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

Тірек сөздер: ұйымдасқан қылмыстық топ, қылмыс, мемлекет, заңнама, қарсы іс-қимыл, полиция, қауіпсіздік.

Кіріспе

Қазіргі жағдайда ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың маңыздылығын асыра бағалау қиын, өйткені бұл қылмыстың тек өзіне тән қасиеттері бар кідіріс, қоғамдық қауіптіліктің жоғарылауы, қылмыстық іс-әрекеттің жоғары ұйымдастырылуы, құқық қорғау жүйесінен қорғалуы және қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларынан іс жүзінде қол жетімсіздігі мемлекет пен қоғамға елеулі зиян келтіріп қана қоймай, оның негізіне нұқсан келтіреді.

2012 жылғы 6 қаңтарда қабылданған № 527-IV «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі туралы» [1] Қазақстан Республикасының Заңында көрсетілген басқа да ұлттық

қауіпсіздікке төнетін қатерлермен қатар, оның ұйымдасқан нысандарын қоса алғанда, Қазақстан Республикасындағы қылмыстың құрылымы мен динамикасында болып жатқан дәл теріс өзгерістер жатқызылғаны кездейсоқ емес. Көріп отырғаныңыздай, қазіргі ұйымдасқан қылмыс елдің ұлттық қауіпсіздігіне қауіп төндіреді. Біздің мемлекетіміздің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету басты стратегиялық міндет болып табылады, өйткені мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз етпеу оның егемендігін жоғалтуға әкеп соғады.

Мемлекеттің икемді, сонымен бірге әділ қылмыстық саясатын жүргізу қажеттілігі туралы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 «Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат тұжырымдамасы» [2], онда құқық қолдану процесін іске асыру процесінде қылмысқа қарсы іс-қимылдың нысандары мен әдістері, оның ішінде оны қоса алғанда, қайта қаралуға тиіс екендігі атап өтілді. Қазақстан Республикасының Қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу заңнамасы түзетілді. Қазіргі қылмыстық-құқықтық саясат жеке адамның, оның құқықтары мен бостандықтарының, сондай-ақ қоғам мен мемлекеттің қылмыстық қатерлерден қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған. Қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу заңнамасының тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған тетіктерді әзірлеу маңызды болып табылады.

Қазіргі уақытта алыс және жақын шет мемлекеттерде ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың белгілі бір жүйелері қалыптасты. Бүкіл әлем осы жағымсыз құбылыспен күресуде, алайда, құқық қолдану қызметінің нәтижелері бойынша, жетекші ғалымдардың пікірінше, ұйымдасқан қылмыспен күресудің оңтайлы жолдары әлі табылған жоқ, оларды іздеу жалғасуда.

Материалдар мен әдістер

Ғылыми мақаланың әдіснамалық негізі жалпы құқық теориясын, ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимыл саласын реттейтін заңнама, қылмыстық құқық теориясын құқығын білудің диалектикалық әдісі болып табылады. Мақаланы жазу барысында логикалық, халықаралық тәжірибе, жүйелік-құрылымдық, нақты-социологиялық және басқа да зерттеу әдістері қолданылды.

Қазақстан бұл мәселеде де ерекшелік болып табылмайды, онда ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың өзіндік жүйесі де бар. Ұйымдасқан қылмыс азайып қана қоймай, құқық қорғау жүйесіне көрінбейтін жаңа формаларды өзгерту арқылы мемлекеттегі жаңа деңгейге шықты. Ұйымдасқан қылмыстың қоғам өмірінің барлық салаларына, әсіресе экономикалық салаға ену қабілетін ескере отырып, ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимыл жүйесі бүкіл мемлекеттік тетікті, дәлірек айтқанда Қазақстан Республикасының жүргізіп жатқан қылмыстық саясатын қамтуы тиіс екенін түсіну қиын емес. Бұл мәселенің жаңа ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимыл саласындағы қылмыстық саясатты іске асыруды жақсартуға мүмкіндік береді, бұл қоғамдағы тұрақтылықты, экономиканы, құқықты, саясатты және азаматтық қоғамның басқа институттарын үдемелі дамыту үшін қажетті тиісті құқықтық тәртіп пен келісімді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Статистикалық деректерді талдай отырып, қылмыстық істердің материалдарын зерттей отырып, бұқаралық ақпарат құралдарының деректерін жинақтай отырып, біз өз елімізде ұйымдасқан қылмыстың жандануы туралы сенімді түрде айта аламыз. Қазақстандық қоғамның экономикалық, саяси және әлеуметтік дамуының қазіргі кезеңі үдемелі және жоспарлы мемлекеттік дамуға кедергі келтіретін бірқатар факторлармен бірге жүреді.

Қазақстанның егеменді дамуының соңғы үш онжылдығы үшін қоғамға орасан зор зиян келтіретін ауыр және аса ауыр қылмыстар жасаумен сипатталатын тұрақты ұйымдасқан қылмыстық топтардың жаппай жұмыс істеуі және қоғамдық өмірге хаос әкеліп, азаматтардың қылмыстық жазалардың бұлтартпастығына сенімсіздігін туғызуы тән.

Қазіргі заманғы ұйымдасқан қылмыстық топтар сыбайлас жемқорлықтың және өзге де әдістердің көмегімен өздерінің құқыққа қайшы әрекеттерін мемлекеттік бақылаудан қорғау жүйесін қамтамасыз ете отырып, жазадан алшақтайды және осылайша азаматтық қоғамның бүкіл құқық қорғау жүйесіне теріс көзқарасын туғызады. Ұйымдасқан қылмыстың ауқымы белгілі бір аймақпен, саламен, қызмет саласының бағытымен шектелмей, барған сайын жаңа байлықтар мен өткізу нарықтарын иемденіп, халықаралық кеңістікке шығады.

Бірақ ұйымдасқан қылмыстың зерттелмеуінің себебі пирамида түрінде әр түрлі бейнелер беріледі, оның жоғарғы бөлігі белгісіз немесе айсберг түрінде, оның төменгі бөлігі де көрінбейді. Ұйымдасқан қылмыс мемлекеттегі өз қызметінде мемлекеттік билік институттарына сүйенеді және өз жұмысын толығымен заңдастырады. Кейде оны қатерлі ісікпен салыстырады, бұл оның өлімге әкелетін ауру сияқты әлеуметтік ағзаның деградациясына әкелетінін және қоғам одан құтылудың тиімді шараларын таппағанын білдіреді. Өкінішке орай, қазіргі уақытта проблеманың ғылыми дамуының әлсіздігі, ұйымдасқан қылмысқа қарсы шараларды құқықтық қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі, кадрлардың кәсібилігінің жеткіліксіздігі, тиісті материалдық базаның болмауы және объективті және субъективті сипаттағы көптеген басқа да себептер бойынша құқық қорғау жүйесі және тұтастай алғанда мемлекет ұйымдасқан қылмысқа барабар қарсы тұра алмайды. Ұйымдасқан қылмыс мәселесін зерттеудің жаңа тәсілдерін іздеу қажет.

Нәтижелер мен талқылаулар

Ұйымдасқан қылмыстың теориялық мәселелерін зерттеуге Ю.М. Антонян, Т.К. Акимжанов, Е.О. Алауханов, О.В. Вербовая, А.Н. Волобуев, В.Г. Гриб, Е. А. Гришко, А.И. Гуров, А.И. Долгова, И.И. Карпец, В.В. Лунеев сияқты авторлар айтарлықтай үлес қосты, Г.С. Мәуленов, М.О. Нүкенов, Б.М. Нұрғалиев, В.С. Овчинский, А.Б. Тоқсанбаев, В.Д. Пахомов, Г.Ф. Хохряков және т.б.

Аталған ғалымдардың зерттеу нәтижелері ұйымдасқан қылмыс құбылысын түсінудің ғылыми негізін қалады. Қазіргі уақытта қылмыстық-құқықтық және криминологиялық ғылым ұйымдасқан қылмыстық әрекетке қатысты белгілі бір статистикалық және нақты материалды жинақтады, оны әлеуметтану мен криминология тұрғысынан ұйымдасқан қылмысты зерттеу кезінде ескеру қажет. Ұйымдасқан қылмыс феноменін зерттеу Қазақстанда белсенді жүргізілуде. Алайда, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес мәселелеріне арналған көптеген жарияланымдарға қарамастан, бұл мәселе әлі толық зерттелмеген. Бұл жағдайлар ұйымдасқан қылмыстың проблемаларын жан-жақты зерттеуге, белгілі бір теориялық ұсыныстар беруге, тіпті елде болып жатқан процестерді болжауға және сәйкесінше қылмыстың осы түріне қарсы барабар және алдын-алу шараларын қабылдауға мүмкіндік бермейді.

Қазіргі жағдайда ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың сапасы көптеген факторларға байланысты екенін атап өткен жөн. Бұл экономиканың даму деңгейі, қабылданған заңдардың заңнамалық қамтамасыз етілуі мен сапасы, халықтың өмір сүру деңгейі, құқық қорғау жүйесінің жағдайы және оның қызметкерлерінің кәсібилігі және тағы басқалар.

Қазіргі жағдайда мемлекеттік бақылау жүйесіндегі әлсіз буындарды анықтау және қылмыстардың криминологиялық сипаттамаларының ерекшеліктерін ескере отырып, олардың алдын алу шараларын әзірлеу, сондай-ақ осы негізде олардың тиімді жолын кесу бойынша ұсыныстар әзірлеу, ұйымдасқан қылмыстық топтар жасаған қылмыстарды анықтаудың нақты әдістерін іздеу талап етіледі. 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енген 2014 жылғы Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасында 31-баптың 3-бөлігінде, егер қылмысты ұйымдасқан топ, қылмыстық ұйым, қылмыстық қоғамдастық, трансұлттық ұйымдасқан топ, трансұлттық қылмыстық ұйым, трансұлттық қылмыстық қоғамдастық, террористік топ, экстремистік топ жасаса, қылмысты қылмыстық топ жасады деп таниды деп бекітілгені кездейсоқ емес [3].

Аталған проблемалардың болуы, ұйымдасқан қылмыс аспектілерінің ғылыми дамымауы, әсіресе қазіргі жағдайларға байланысты, осы тақырыптың өзектілігін көрсетеді.

Қазақстанда ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың ықтимал жолдары туралы неғұрлым толық түсінік алу үшін халықаралық тәжірибеге жүгінген жөн. Шетелде ұйымдасқан қылмысқа қарсы тұрудың ең танымал мысалдарын қарастырыңыз.

АҚШ-тағы ұйымдасқан қылмыстың ерекшелігі-заңсыз әрекеттер мен заңды операциялардың үйлесуі. АҚШ-та ел президентінің жанынан ұйымдасқан қылмысқа қарсы Комиссия құрылды, 26 ірі қалада осындай федералды бөлімшелер жұмыс істейді. Федералдық деңгейдегі ұйымдасқан қылмысты тергеуді Әділет министрлігінің прокурорлары жүргізеді. Әрбір сот округінде олар ірі штаттарда 160 адамға дейін және шағын штаттарда 10 адамға дейін көмекшілер

аппаратына ие. Кейбір прокуратураларда қылмыстың осы түрін тергеуге арналған арнайы бөлімдер құрылды. Федералды ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес бөлімінің прокурорлары осы санаттағы істерді қозғайды және оларды тергеу жүргізетін Әділет департаментінің Қылмыстық бөлімінің ұйымдасқан қылмысқа қарсы секторына және рәкетіне жібереді.

Сонымен қатар, кем дегенде 1 миллион халқы бар федералды округтерде ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес туралы заң арнайы тергеу органдарын – кем дегенде бір жарым жылда бір рет отырыстар өткізетін алқабилердің үлкен алқабилерін құруды қарастырады.

Полицияның ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес шаралары жүйесінде ақпарат жинаудың әртүрлі нысандарын қамтамасыз ететін профилактикалық барлау ерекше орын алады, оның негізінде заңсыз кәсіпкерліктің белгілі бір саласы немесе белгілі бір географиялық аймақ қылмыстық топтардың күшейтілген назарын аударатын факторлар талданады және бағаланады. Мұндай түрдегі барлау іс-шаралары қылмыс жасалғанға дейін өткізіледі және олардың алдын алуға бағытталған.

Біздің ойымызша, Италияның тәжірибесі – ұйымдасқан қылмыстың терең әлеуметтік, экономикалық және саяси тамыры бар елдердің бірі. Ол бұл елде қылмыс құрылымында ерекше орын алады және оны жалпы қылмыстық, экономикалық және саяси қылмыстан ажырататын белгілермен сипатталады. Ғалымдардың пікірінше, АҚШ-тағы сияқты, Италиядағы ұйымдасқан қылмыс өкілдері де пайда табумен айналысады, сондықтан олардың қызмет саласы материалдық және рухани тауарларды өндірумен, айырбастаумен және тұтынумен байланысты. Соңғыларына есірткі өндіру және өткізу, рәкет, контрабанда, жезөкшелік, сатып алу мақсатында адамдарды ұрлау, сондай-ақ заңды бизнес салаларына, ең алдымен несиелік-қаржы мекемелерінің қызметіне, құрылысқа, тамақ өнеркәсібіне, әлеуметтік қызметтер саласына ену жатады. Италиядағы ұйымдасқан қылмыстың қызметін талдау оның дәстүрлі экономикалық қызмет түрлерінен асып түскенін көрсетті. Италияда ұйымдасқан қылмыстың айрықша белгісі – қажет болған жағдайда қылмыстық бизнестің мүддесі үшін мемлекеттік және басқа да әлеуметтік-саяси құрылымдарды белсенді пайдалану. АҚШ-та ұйымдасқан қылмыстың мемлекетпен қарым-қатынасында зорлық-зомбылық тәжірибесі іс жүзінде жоқ. Италияда ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жөніндегі парламенттік комиссияның қарамағында ұйымдасқан қылмыс өкілдеріне билік тарапынан қамқоршылық туралы ғана емес, сонымен бірге мемлекеттік органдар мен саяси партиялардың басшылығында тұрған адамдардың онымен тікелей араласуы туралы да мәліметтер бар.

1956 жылғы 27 желтоқсандағы №1423 Заңның және 1965 жылғы 31 мамырдағы № 575 Заңның негізінде ұйымдасқан қылмыстық әрекетке қатысы бар деп күдіктелген адамдарға ресми ескертуімізге ұқсас ескерту шарасы қолданылуы мүмкін, бірақ бұл салыстырмалы түрде аса ауыр құқықтық салдарға әкеп соғады. Ескертуге ұшыраған адамға белгілі бір жерде тұруға тыйым салынуы мүмкін немесе ол 5 мыңнан аспайтын халқы бар жерге мәжбүрлеп көшірілуі мүмкін. Екі жағдайда да полицияның арнайы қадағалауы белгіленеді. Бұл шараны сот полицияның өтініші бойынша бір жылдан бес жылға дейінгі мерзімге тағайындайды. Бұдан басқа, № 575 заң мұндай адамдарға қатысты құқық қорғау органдарының бастамасы бойынша табыс алу көздерін белгілеу мақсатында олардың мүлктік және қаржылық жағдайына тергеу жүргізілетінін көздейді. Тергеу барысында бұл адамдардың экономикалық қызмет саласында қандай өкілеттіктері бар екендігі де анықталады. Мұндай тергеу күдікті адамға ғана емес, оның жақын туыстарына, соңғы бес жыл ішінде күдіктімен бірге тұратын адамдарға, күдікті бірлескен экономикалық қызметпен айналысқан барлық жеке және заңды тұлғаларға да әсер етеді. Егер тергеп-тексеру нәтижесінде адамның нақты қаржылық және мүлктік жағдайы заңды табыс көздеріне сәйкес келмейтіні анықталса, онда сот осы адамның құқыққа қайшы қызметі нәтижесінде алынған барлық ақшалай қаражатты, құндылықтарды және басқа да мүлкті тәркілеу туралы шешім шығаруы мүмкін [4].

1982 жылғы 13 қыркүйектегі № 646 заң ұйымдасқан қылмыспен күресуге бағытталған жедел қызметті жетілдіру шараларын қарастырды. Заңда республика прокурорының санкциясымен полиция қызметкерлерінің бұрын айтылған ескерту шаралары қолданылған адамдарға қатысты телефон және телеграф хабарламаларын ұстап қалуды жүзеге асыруға құқығы бар екендігі белгіленген. Полицияның бұл ұстап алуды жүзеге асыру рәсімі Италияның ҚІЖК нормаларымен реттеледі, алайда бұл ақпараттың дәлелді мәні жоқ және оны тек жедел мақсаттар-

да пайдалануға болады. Содан кейін барлық ұстау материалдары прокуратура органдарында жойылады.

Республика префектісі телефон және телеграф хабарламаларын ұстап қалуды қоса алғанда, Италияның құқық қорғау органдарының арсеналына кіретін кез келген жедел шараларды жүзеге асыруға құқылы. Сонымен қатар, ол ұйымдасқан қылмысқа қатысты барлық ақпаратты Италияның барлау қызметтерінен алады және ДҚТАҚ (демократиялық қауіпсіздік туралы ақпарат қызметі – саяси барлау және қарсы барлау) басшылығымен келісе отырып ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресте осы қызметтің күштерін, құралдарын және құрылымдарын пайдалануға құқылы [4].

Ұйымдасқан қылмыспен күресудің шетелдік тәжірибесін қорытындылай келе, соңғы жылдардағы жетекші ресейлік ғалым В.Г. Грибтың ұйымдасқан қылмысқа қарсы тұру мәселелерін зерттеу саласындағы пікірімен келіспеу қиын, ол шетелдік тәжірибені жалпылау негізінде келесі тұжырымдарға келеді [5, 6 б.].

Біріншіден, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жөніндегі шетелдік арнайы органдар арнайы заңнама шеңберінде құрылады. Құқықтық нормалар негізінде ұйымдасқан қылмыс ұғымы енгізіледі, негізгі құқықтық тәсілдер тұжырымдалады, осы органдардың өкілеттіктері мен жұмыс істеу тетіктері белгіленеді.

Екіншіден, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жөніндегі шетелдік бөлімшелердің қызметін ұйымдастыруда орталыққа бағынудың қатаң вертикалы орнатылған және тіпті «қос бағынудың» қандай да бір түрінің мүмкіндігі туралы кеңестер жоқ. Бұл бөлімшелер федералды бюджеттен қаржыландырылғандықтан ғана емес, сонымен қатар басқа полиция бөлімшелеріне қарағанда жедел жұмыс үшін ведомстволық артықшылықтар жүйесі болғандықтан толығымен автономды.

Үшіншіден, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жөніндегі арнайы бөлімшелер қызметінің нәтижелілігі ерекше бағаланады. Жоғарыда айтылғандай, федералды тергеу бюросы (ФБР) мен штат полициясының қызметі бағаланатын ресми есеп беру жүйесі жоқ. АҚШ-та ФБР жыл сайын қылмыстық статистиканы жариялайды; критерийлердің бірі (саяси басшылық деңгейінде) қылмыстық жауапкершілікке тартылған қылмыстық ұйымдар басшыларының саны бойынша ФБР қызметін бағалау болып табылады [4].

Төртіншіден, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресте ұйымдасқан қылмыстың алдын алу үшін мыналарға қатысты нұсқаулықтар (БҰҰ стандарттары мен нормалары) жоғары дәрежеде іске асырылды: бұқаралық ақпарат құралдарын ынтымақтастыққа тарту; қылмыс жасау фактісі айқын болатын егжей-тегжейлі құқықтық бағдарламаларды әзірлеу және енгізу (мысалы, қолма-қол ақшамен 10 мың АҚШ долларынан астам салым); қылмыстық қызметтен алынған кірістерді тәркілеу практикасы; ақша айналымының арналарын анықтауға назар аудару; ұйымдасқан қылмыс мәселелерімен нақты айналысатын мамандандырылған ведомствоаралық мекемелер құру; шынайы айғақтар берудің құқықтық кепілдіктері; арнайы келісім негізінде бірлескен полиция операцияларын жүргізу үшін ұзақ мерзімді бөлімшелер құру; ұйымдасқан және кәсіптік қылмысқа қатысты барлау-ақпараттық жұмыстың басымдығы және т.б.).

Қазақстанда ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздерін жетілдіру жолдарын іздеуде Ресейдің тәжірибесі зор маңызға ие. Ресейде Ресей Федерациясы Үкіметінің «Қылмыстық милиция бөлімшелері туралы» 2000 жылғы 7 желтоқсандағы № 925 қаулысымен Ресей ПМ жанындағы федералды милиция комитеті құрылды. Оның құрылымына ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жөніндегі бас басқарма және шешілетін міндеттердің ерекшелігіне байланысты министрліктердің, ПББ, ПБ құрамына кірмейтін жергілікті жерлердегі ұқсас бөлімшелер кірді. Бұған жедел-ізвестіру, жедел-техникалық іс-шараларды жүзеге асыратын, сондай-ақ жоғары технологиялар саласындағы қылмыстарға қарсы күрес жүргізетін бөлімшелер кіреді. Нәтижесінде федералды қылмыстық милиция комитеттері үш деңгейде құрылды: Ресейдің ішкі істер министрлігінде, онда тек басқару аппараты жұмыс істейді, жеті федералды округ – АҰҚҚБ және федерация субъектілері негізінде – ҰҚҚБ. Қылмыстық ізвестіру құрылымдары, экономикалық қылмыстарға, есірткінің заңсыз айналымына қарсы күрес жөніндегі бөлімшелер өңірлік органдардың тиісті басшыларының қарамағында қалады [6].

Алайда, ресейлік ғалым В.Г. Грибтың пікірінше, Ресейде ұйымдасқан қылмысқа қарсы тұрудың қалыптасқан жүйесі одан әрі реформалауды қажет етеді. Осылайша, В.Г. Гриб Ресейде осы уақытқа дейін көптеген әрекеттерге қарамастан, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес субъектілерінің базасында мемлекеттің ұйымдастырушылық және үйлестіруші рөлін күшейте отырып, тұтастай алғанда ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестің тұрақты және икемді мемлекеттік жүйесін құру мүмкін болмады деп жазады [5, 5 б.].

Ресейдің ІІМ жүйесінде құрылған Федералды қылмыстық милиция комитеттері ішкі істер органдарының ұйымдасқан қылмыстарымен күресті үйлестіру өкілеттігіне ие бола отырып, ведомствоаралық өзара іс-қимылдың үйлестірушісі бола алмайды. Федерация субъектілерінде кез-келген ведомство шеңберінен тыс жерлерде өз бөлімшелерімен федералды құрылымды құру жолы қалады, оның негізгі функцияларының бірі ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестің барлық субъектілерін үйлестіру мен өзара әрекеттесуді қамтамасыз ету болар еді.

Көріп отырғаныңыздай, ресейлік ғалымдар ұйымдасқан қылмысқа қарсы жүйені жетілдіру мәселесін зерттеуде үлкен нәтижелерге қол жеткізді. Әсіресе, бұл мәселеде В.Г. Гриб енгізген ұсыныстар назар аударуға және қазақстандық шындыққа бейімделуге лайық. Оның пікірінше, ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестің мемлекеттік жүйесінің құрылымы құрамдас бөліктердің барлық қажетті кешенін – жедел аппараттарды, күштік органдарды, мамандандырылған тергеу органдарын, прокуратураларды, соттарды, тергеу изоляторларын және пенитенциарлық мекемелерді қамтуы мүмкін.

Бұдан әрі В.Г. Гриб құқық қорғау органдарын қайта құру және ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресті күшейту басшылықты қатаң орталықтандыру және жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен өзара әрекеттесетін, бірақ ақпараттық, жедел және материалдық қамтамасыз ету мәселелерін шешуде олардан толығымен тәуелсіз жаңа тәуелсіз федералды ұйымдық құрылымды құру негізінде жүзеге асырылуы мүмкін екенін атап өтті. Ресейде ұйымдасқан қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы федералды қызметті жергілікті жерлерде (АҚШ ФБР типі бойынша) шешілетін міндеттердің төтенше жағдайына байланысты Президентке тікелей бағынумен құруды ұсына отырып, В.Г. Гриб осы бөлімнің сипаттамасын береді. Қызметтің негізгі міндеттері азаматтарды (мүліктік және жеке мүдделерді), экономикалық, қоғамдық және саяси құрылымдарды ұйымдасқан қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қол сұғушылықтан қорғау, сондай-ақ мемлекеттік (федералды) деңгейде осы құбылыспен күресу стратегиясын әзірлеу және осы күресті үйлестіру бойынша басшылықты жүзеге асыру болуы керек [5, 8 б.].

Стратегияны сәтті жүзеге асыруға келесі тактикалық міндеттерді шешу арқылы қол жеткізуге болады:

- ♦ ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресті ұйымдастыру және тікелей жүзеге асыру;
- ♦ ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес бойынша құқық қорғау органдары жүйесінің қызметін үйлестіру;
- ♦ қылмыстық қоғамдастықтар (ұйымдар) қызметінің экономикалық негіздеріне нұқсан келтіру;
- ♦ мемлекеттік органдарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті ұйымдастыру және жүзеге асыру;
- ♦ өз қауіпсіздігін қамтамасыз етуді ұйымдастыру;
- ♦ ақпаратты орталықтандырылған жинауды, сақтауды және талдауды және оны мақсатты пайдалану туралы шешім қабылдауды қамтамасыз ету;
- ♦ оларда сенімді жедел позициялар құру мақсатында криминогендік объектілерді анықтау;
- ♦ құқық қорғау органдарымен және басқа да мүдделі министрліктермен және ведомстволармен өзара іс-қимылды қамтамасыз ету;
- ♦ ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестің жай-күйіне барабар қоғамдық пікірді қалыптастыру мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарымен байланысты жүзеге асыру.

Тұжырымдалған міндеттерді ойдағыдай шешу үшін келесі ұйымдық құрылымға ие болған жөн: Жедел-ізвестіру басқармасы, Тергеу басқармасы, Ақпараттық-талдау басқармасы, Өзіндік қауіпсіздік басқармасы, Арнайы техника бөлімі және қосалқы бөлімшелер. Қызметтің аймақтық бөлімшелерінің ішкі құрылымы негізінен орталықтың құрылымымен бірдей болуы керек және тек оған тікелей бағынуы керек.

Қызмет бөлімшелері тұрақты негізде ішкі істер министрлігімен, ҰҚК, прокуратура, Әділет министрлігі, Жоғарғы сот, Қорғаныс министрлігінің арнайы бөлімдері, шекара әскерлері, кеден, қаржы-банк мекемелері және басқа да мемлекеттік басқару органдарымен, бүкіл Қазақстандағы қоғамдық және ғылыми ұйымдармен икемді өзара іс-қимыл жасауы керек. Қызмет құрамында ұйымдасқан қылмысты бақылау саласындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттыру проблемаларын әзірлеуді ғылыми қамтамасыз ету зерттеу орталығын құрған жөн.

Қорытынды

Сонымен, ұйымдасқан қылмысқа қарсы іс-қимылдың ықтимал жолдары туралы толық түсінік ала отырып, біз Қазақстанда ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестің ұйымдастырушылық шараларын анықтауға тырыстық. Ұйымдасқан қылмыс әкімшілік немесе мемлекеттік шекараны мойындамайды. Қылмыстық қауымдастықтардың әрекеттері кез-келген аймақтарда көрінуі мүмкін, егер қылмыстық пайда алу үшін тиісті жағдайлар болса.

Сондықтан ҰҚКБ құру кезінде қатаң орталықтандырылған басқару жүйесі таңдалды. Айта кету керек, бұл қағиданы АҚШ, Италия, Франция, Жапония, Бразилия және басқа елдердің құқық қорғау органдары ұстанады. Бүгін біз үш негізгі бағытқа назар аудардық. Бұл мемлекетке және нарықтық қатынастарды дамытуға айтарлықтай зиян келтірілуі мүмкін экономика саласы. Бұған банк жүйесі, мемлекеттік және басқа субъектілердің сыртқы экономикалық қызметі де кіреді.

Екінші бағыт – мемлекеттік және өзге де құрылымдарда паракорлар мен сыбайлас жемқорларды анықтау.

Үшіншісі – қылмыстық ортаның қылмыстық қауымдастықтары мен есірткі бизнесінің кәсіпкерлерін, соның ішінде қарақшылықпен, тонаумен, бопсалаумен, ұрлықпен айналысатын қылмыстық топтарды әшкерелеу.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 2012 жылғы 6 қаңтарда қабылданған № 527-IV «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі туралы» // Құқық қорғау органдары: заңнамалық актілер жинағы. – Алматы, 2019. – 50–70 б.
- 2 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 «Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат тұжырымдамасы».
- 3 Уголовный кодекс Республики Казахстан: Практическое пособие. – Алматы: «Издательство «Норма-К», 2017. – С. 35.
- 4 Борьба с организованной преступностью и коррупцией / Материалы междунар. конференции. – Алматы, 1996.
- 5 Гриб В.Г. Совершенствование и развитие системы специальных подразделений органов внутренних дел по борьбе с организованной преступностью // Проблемы борьбы с организованной преступностью, коррупцией и терроризмом: сборник научных трудов. – М., 2001. – С. 3–20.
- 6 Порубов Н.И. Проблемы борьбы с организованной преступностью. – М., 1990. – С. 130.

REFERENCES

- 1 2012 jylǵy 6 qańtarda qabyldanǵan No. 527-IV «Qazaqstan Respublikasynyń ǘlttyq qaupıszdıǵı turaly» // Qúqyq qorǵau organdary: zańnamalyq aktıler jınaǵy. – Almaty, 2019. 50–70 b. (In Kazakh).
- 2 Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniń Jarlyǵymen bekıtilgen 2021 jylǵy 15 qazandaǵy No. 674 «Qazaqstan Respublikasynyń 2030 jylǵa deingı qúqyqtyq saiasat tújyrymdamasy». (In Kazakh).
- 3 Ugolovnyj kodeks Respubliki Kazahstan: Prakticheskoe posobie. – Almaty: «Izdatel'stvo «Norma-K», 2017. P. 35. (In Russian).
- 4 Bor'ba s organizovannoj prestupnost'ju i korrupciej / Materialy mezhdunar. konferencii. Almaty, 1996. (In Russian).
- 5 Grib V.G. (2001) Sovershenstvovanie i razvitie sistemy special'nyh podrazdelenij organov vnutrennih del po bor'be s organizovannoj prestupnost'ju // Problemy bor'by s organizovannoj prestupnost'ju, korrupciej i terrorizmom: sbornik nauchnyh trudov. M. P. 3–20. (In Russian).
- 6 Porubov N.I. (1990) Problemy bor'by s organizovannoj prestupnost'ju. M. P. 130. (In Russian).

АБДИХАЛИКОВ А.А.,*¹

PhD.

*e-mail: Abdikhalikov@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-8643-4060

¹Алматинская академия МВД

Республики Казахстан им. М. Есбұлатова,

г. Алматы, Казахстан

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Аннотация

В научной статье рассматривается современное состояние противодействия организованной преступности, проблема международного опыта. На сегодняшний день организованные преступные группы обсуждают свои противоправные действия с помощью коррупции и иных методов. Отмечается, что масштабы организованной преступности не ограничиваются конкретным регионом, отраслью, сферой деятельности, а выходят на международное пространство, приобретая все новые богатства и рынки сбыта. Качество противодействия организованной преступности зависит от многих факторов. Это уровень развития экономики, законодательное обеспечение и качество принимаемых законов, уровень жизни населения, состояние правоохранительной системы и профессионализм ее работников и многое другое. Выявление слабых звеньев в системе государственного контроля в современных условиях и разработка мер по их предупреждению с учетом особенностей криминологических характеристик преступлений, а также выработка на этой основе рекомендаций, основанных на международном опыте по их эффективному пресечению.

Ключевые слова: организованная преступная группа, преступность, государство, законодательство, противодействие, полиция, безопасность.

ABDIKHALIKOV A.A.,*¹

PhD.

*e-mail: Abdikhalikov@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-8643-4060

¹Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Kazakhstan named after M. Esbulatov,

Almaty, Kazakhstan

THE CURRENT STATE AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN COMBATING ORGANIZED CRIME

Abstract

The scientific article examines the current state of combating organized crime, the problem of international experience. Today, organized criminal groups discuss their illegal actions through corruption and other methods. It is noted that the scale of organized crime is not limited to a specific region, industry, or field of activity, but is expanding into the international space, acquiring new wealth and markets. The quality of countering organized crime depends on many factors. These are the level of economic development, legislative support and the quality of laws adopted, the standard of living of the population, the state of the law enforcement system and the professionalism of its employees, and much more. Identification of weak links in the system of state control in modern conditions and the development of measures to prevent them, taking into account the peculiarities of criminological characteristics of crimes, as well as the development of recommendations based on international experience on their effective suppression.

Key words: organized criminal group, crime, state, legislation, counteraction, police, security.